

דהוא ספק, והקשה כב"ש אמאי באם לא באתי פשיטא דלא הוי גט ובאם לא אעמוד וכו' ספק הוא. וי"ל, דס"ל להמחבר על דרך הטור והר"ן דיסוד דין אונס דסוגיין הוא דאין האונס בכלל התנאי, ותקנת צנועות ופרוצות יסודה דהאונס בכלל התנאי והוי כאילו פירש הכי, כדברי הר"ן בגיטין, ובוה אמרינן דכיון דלא שכיחא כלל אין הך אונס בכלל התקנה, אבל באם לא אעמוד מחולי זה הרי ספיקת הרמב"ם והב"י הוא דילמא הוי זה בכלל מה שאמר אם לא אעמוד מחולי זה, ובוה שפיר פסק המחבר דהוא ספק.

ויעיין בטור אה"ע ריש סי' קמ"ד דכתב וז"ל 'אמר לה ה"ז גיטך מעכשיו אם לא אבוא בתוך ל' יום וכו' לא בא נתקיים הגט למפרע אע"פ שנאנס ולא יכול לבוא כגון שחלה או שעכבו נהר אין שומעין לטענת אונס שלו אפי' עומד וצוות ראו שאני אונס כיון שלא התנה חוץ מאם יקראנו אונס', עכ"ל. וכבר עמד בבית מאיר על דבריו במש"כ טעמא דמדלא התנה, והא בסוגיין מבואר דאין אונס משום תקנת צנועות ופרוצות. וע"פ משנ"ת י"ל, דס"ל להטור דבעצם אין האונס בכלל התנאי, ויסוד התקנה דצנועות ופרוצות הוא שיהא האונס בכלל התנאי, ומאחר דהאונס הוא בכלל התנאי, שוב איכא טענה דהוה ל"י לאתנויי, דמכיון דמדרבנן איכא דין אפקעינהו היה לו לפרש דאין האונס בכלל, ושוב עי"ז הוי גט דאורייתא. והא דאכלו ארי אינו גט, כתב הטור דהוא משום דלא אסיק אדעתיה להתנות, דבוה לא שייך לומר דהוה ל"י לאתנויי. ונמצא לפ"ז דטעמא דצנועות ופרוצות אינו בא אלא בכדי שיהא בזה אפקעינהו ושוב יהא גט דאורייתא מדלא התנה.

והבית מאיר הביא דברי הרשב"א בתשובה דמהני האפקעינהו לומר שימחול האונס, ויש לעמוד על לשונו שכתב דמועיל שימחול האונס, דאדרכה, בעצם הרי היה צריך לפרש דאי יהיה אונס לא יהיה גט, ומדלא התנה כך ממילא הוי גט אף אי נאנס. והביאור כמשנ"ת, דמעיקר הדין אין האונס בכלל התנאי, ורק משום תקנה דצנועות והא דאמרינן אפקעינהו הוא דשוב הוי בכלל, כיון דהוה ל"י לאתנויי, והך התנאה הוא דעושה שיהא האונס בכלל, ושפיר כתב הרשב"א דע"י דלא התנה מחל האונס, וכמשנ"ת.

ואשר אתינן לפי"ז, דאיכא ב' שיטות ביסוד הענין, דלשיטת רש"י דין אונס דסוגיין הוא דינא דאונס רחמנא פטרי, ולשיטת הר"ן ודעמ"י סוגי' דנדרים דאונס רחמנא פטרי וסוגי' דידן ב' סוגיות נינהו ובסוגיין לא אתינן עלה כלל מדין אונס רחמנא פטרי, ונפ"מ בזה דינא דהפנ"י, וכמשנ"ת.

לכאורה, דכיון דאיכא אומדנא דאחולי אחלי' לאונסי' מדלא פירש, הרי תו ליכא אומדנא דניחא ל"י שיבטל האונס את הגט, וליהוי גט אף בלאו אפקעינהו. ולמשנ"ת דיסוד הא דבאונס ל"ה גט הוא משום דכך נעשה התנאי שאינו מחוייב לעשות אלא ככל שביכלתו אתי שפיר, דאין זה שייך לגדרים דאומדנא לבטל מעשה דבעינן דווקא בלב כל אדם, אלא זהו החפצא דהתנאי דאינו אלא על רצון ולא על אונס, רק דאיכא אומדנא דאחולי' אחלי' לאונס, והיינו, דאף דאין התנאי אלא ברצון, מ"מ ניחא ל"י שיהא גט כשהוא אונס אף בלא התנאי, ובוה שייך לומר דלא סמכינן אהך אומדנא ובעינן לדין אפקעינהו. אמנם לשיטת רש"י דמדין אונס רחמנא פטרי אתינן עלה ליכא למימר הכי, דאילו היה אומדנא דרוצה הגט הרי תו ליכא אומדנא דניחא ל"י לבטולי גיטא.

והנה כתב הר"ן בגיטין דהיינו טעמא דאף לאחר תקנת צנועות ופרוצות באכלו ארי אינו גט, משום דלא עדיפא הך תקנתא מאילו אמר בפירוש שאף במקום אונס יהא גט, הובאו דבריו במ"מ פ"ט גירושין, ובתוס' והרא"ש בסוגיין פ"י באופן אחר, דבאכלו ארי ליתא משום צנועות ופרוצות. ולמשנ"ת נראה דלא שייכא סברת הר"ן כי אם לשיטתו, דלדידי' טעמא דיש אונס הוא דאין עיכוב שמצד אונס בכלל תנאו, ונמצא דיסוד תקנת חז"ל הוא שיהא האונס בכלל תנאו דאין אכלו ארי בכלל. אמנם אי נימא דיסוד דינא דאונס הוא מדין אונס רחמנא פטרי, הרי בעצם כל אונס הוא בכלל תנאו ובאיהו אונס שיהיה הוי שפיר קיום תנאה דאם לא באתי שהרי לא בא, רק דאמרינן בזה דאונס רחמנא פטרי, ונמצא לפ"ז דתקנת חז"ל הוא דאין האונס פטרי, ולפ"ז שפיר היה צריך להיות כן אף באכלו ארי, אי לאו דבאכלו ארי ליכא משום תקנת צנועות ופרוצות.

ובתוס' הקשו בהא דאמרינן דניחא ל"י דלא תיפול קמי' יבם דאף באכלו ארי נימא הכי, ולשיטת רש"י דדין אונס דסוגיין מדין אונס רחמנא פטרי הוא ל"ק כלל, דמה שייך בהא דאמר אם לא אעמוד מחולי זה דין אונס רחמנא פטרי [וכ"כ בחידושי ר' שלמה גיטין סי' י"א, ע"ש]. והתוס' דהקשו היינו משום דס"ל דלעולם אין האונס בכלל התנאי, רק דאמרינן דבכדי שלא תיפול קמי' יבם אמרינן דבמקום מיתה רוצה שיחולו הגירושין בלא התנאי כלשון הגמ' בנדרים, וזה שפיר יקשה אף באמר אם לא אעמוד מחולי זה, ושפיר תי' התוס' דבאונס כזה דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה.

והנה קי"ל דאם התנה אם לא באתי ואכלו ארי אינו גט, ובאם לא אעמוד מחולי זה ואכלו ארי פסק המחבר

בסוג' דגר קמן

[דף יא.]

להתגייר עכ"ל, ומשמע דכל הך דינא דמטבילין אותו ע"ד ב"ד היינו במקום שאין לו אב, וכן כתב הטור יו"ד סי' רס"ח

גמ' אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד ע"כ. וברש"י ד"ה על וז"ל אם אין לו אב ואמו הביאתו

מיהו עצם מעשה גירות הוא המילה וטבילה, ואילו היה הדין דעצם הגירות הוא מעשה ב"ד פשיטא דלא מהני כי אם מילה וטבילה בפני ב"ד, וצ"ל דהך תוס' אולי כשיטת התוס' בכתובות דהמתגייר הוא שעושה מעשה הגירות ורק דאיכא דין דצריך שתהא בפני ב"ד, וע"ז שייך לומר דאין זה מעכב אלא לענין קבלת מצות בלחוד, ויותר מזה מצאנו בתוס' שם דאיכא דסברי דבטבל לקרו או לנדוהא כיון דכולם יודעים דנהגו בזה כדן ישראל הוי כאילו נעשתה הטבילה בפני ב"ד ע"ש, ונראה דכ"ז הוא לענין מה שצריך להיות הגירות בפני ב"ד, אמנם אילו היה הדין גירות מעשה ב"ד וב"ד בעצמם עושים הגירות פשיטא דלא סגי בהכי¹¹⁰.

וביין שכן יש לומר דהטור סבר כשיטת התוס' בסוג' דלעולם המתגייר בעצמו עושה מעשה הגירות וכל היכא דהוי בר דעת מהני הגירות אף בלא דין זכי כלל, ובגר קטן היכא דאית לי' אב האב עושה הגירות בשביל בנו, דבמקום שאין לו אב, ב"ד מגיירו מדין זכי, ולפי"ז מובן היטב מש"כ רש"י דב"ד נעשין לו אב, דהרי בכל גירות אין מעשה הגירות נעשה ע"י הב"ד, אלא נעשה הגירות בפני ב"ד, והא דמהני גירות בגר קטן הוי דין מיוחד דמלבד מה שנעשה הגירות בפני ב"ד הרי הכא הב"ד עושים המילה וטבילה למעשה גירות, וכמו שאביו מגיירו, כך ב"ד מגיירו כשאין לו אב מדין זכי.

וברעת הר"מ נראה לומר דסבר כמו שמבואר בתוס' בסנהדרין דנקטו בקושייתם דבכל גירות בעינן להילכתא דזכי שהרי הב"ד עושין הגירות, אלא דהתוס' שם הקשו עוד דא"כ בגר קטן איך מהני הגירות מדאורייתא הא קי"ל דאין זכי לקטן, ותי' וז"ל ונראה דזכי דגירות לא דמי לשאר זכות, דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו, אלא דהוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה עכ"ל, ונראה לומר דאין זה חזרה ביסוד הדברים, דודאי הב"ד הוא שפועל הגירות, אלא דבהא שאני הך זכי דאין זה מעשה הנעשה בעבור השני כמו ראובן שזוכה בממון בשביל שמעון, אלא ב"ד עושין מעשה הגירות בגופו של הגר, ולכן שפיר הוי מעשה גירות אף בקטן, ראי' לדבר שהרי בהמשך דבריו כת' וז"ל ואפילו בתינוק דלאו בר דעת חשיב גר וכו' דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסירים אלא קבלת מצות ומתוך שגדלו ולא מיתו היינו קבלה עכ"ל, והיינו דבכל גירות יש עצם מעשה הגירות ודעת שבה לעשות לגירות, וע"ז קס"ד דמעשה הקטן בעצמו חשיב מעשה, וכל הדין ב"ד במעשה גירות הוא דנעשה ע"ד ב"ד, דב"ד מחשיבו להך מעשה למעשה גירות, וע"ז הקשו דזה לא שייך כלל בתינוק דודאי דאין מעשה התינוק כלום¹¹¹, ותי' דשאני מעשה גירות דאין זה מעשה שעושים בעבור הקטן, אלא דהוי מעשה שנעשה בגופו דנעשה לטבול ולמהול זהו גופא המעשה גירות וב"ד בעצמם

וז"ל נכרי קטן אם יש לו אב יכול לגייר אותו, ואם אין לו אב ובא להתגייר ב"ד מגיירין אותו שזכות הוא לו עכ"ל, וכן כתב המחבר שם, אולם הר"מ בפ"ג מהל' איסור"ב ה"ז כתב וז"ל גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד שזכות הוא לו עכ"ל, ומדלא חילק כלל בין היכא דאית לי' אב להיכא דאין לו אב, משמע דלעולם מטבילין אותו ע"ד ב"ד וצ"ב במאי פליגי.

עוד כתב רש"י בד"ה על דעת וז"ל שלשה יהו בטבילתו כדין כל טבילת גר והן נעשין לו אב והרי הוא גר על ידיהן ומגעו ביין כשר עכ"ל, וצ"ב מאי כוונתו בזה שכתב והן נעשין לו אב. והנה בתוס' בסוג' ד"ה מטבילין הקשה האין מטבילין לקטן ע"ד ב"ד, הרי קי"ל דזכי מטעם שליחות ואין שליחות לקטן, ועוד דאכתי הוי עכו"ם ואין זכי לעכו"ם, ותי' דלקטן אית לי' זכי מדרבנן כיון דאתי לכלל שליחות, והכא נהי דהוי עכו"ם, מ"מ חשיב אתי לכלל שליחות כיון דע"י הגירות הוי ישראל, ואע"ג דאין זה אלא מדרבנן, מ"מ מהני הך גירות אף לענין קידושין כיון דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ע"ש, אולם בסנהדרין [סח,ב] הקשו התוס' ד"ה 'קטן' דאיך מהני גירות אפילו בגדול כיון דאין זכי לעכו"ם, ותי' דזכייתו וידו באין כאחד ע"ש, ומבואר מדבריהם דלא סגי להו למימר דהוי מדרבנן משום דאתי לכלל שליחות דחשיב לי' עקירת דבר בקום בעשה, אלא דקשה טובא דלמ"ל תורת זכי בכל גירות הרי הגוי שבא להתגייר יש לו דעת ובא מדעתו להתגייר, ובשלמא בגר קטן דקטנים דלאו בני דעה נינהו בעינן להילכתא דזכין לאדם שלא בפניו, אבל בגוי גדול זכי ל"ל.

ג. ונראה לומר¹⁰⁹ דנחלקו התוס' בסוג' והתוס' בסנהדרין בעיקר דין גירות, דהנה הא פשיטא דכל גירות צריך להיות בפני ב"ד, אמנם התוס' בסוג' סברי דהגוי בעצמו הוא שעושה הגירות, אלא דכך הדין דגירות דצריך להעשות בפני ב"ד, אבל אין הב"ד עושין הגירות, כי אם המתגייר בעצמו הוא שעושה הגירות, וכיון שכן כשבא העכו"ם כשהוא גדול להתגייר לא בעינן כלל להילכתא דזכין, ורק בגר קטן שאין לו דעת ואינו יכול לעשות הגירות בעצמו התם בעינן להילכתא דזכין, אבל התוס' בסנהדרין סברי דלעולם הב"ד הוא שעושה הגירות בשביל המתגייר ואין מהני מעשה ב"ד לאחרים, ע"כ דהיינו משום דין זכי, וא"כ קשה טובא איך מהני זכי בשביל עכו"ם, ואפילו כשהוא גדול ובר דעת הא קי"ל אין זכי לעכו"ם, וע"ז תי' דזכייתו וידו באין כאחד בשביל העכו"ם.

והנה התוס' ביבמות [מה,ב] ד"ה 'מי' כתבו דהא דבעינן גירות בפני ב"ד אין זה לעיכובא מה"ת כי אם בקבלת מצות בלחוד, אבל עצם המילה וטבילה מהני בדיעבד אפילו שלא בפני ב"ד, ונראה דנהי דודאי קבלת מצות מעכבת בגירות דכלא קבלת מצות אין זה מילה וטבילה דגירות כלל,

¹⁰⁹ וכן כתב הגר"ט כתובות ס' ע"ש בדבריו.

¹¹⁰ והגם דאפשר לומר דכ"ז דוקא בגר גדול דבזה יתכן לומר דמהני בדיעבד שלא בפני ב"ד אבל בגר קטן אפשר דכ"ע מודו דבעינן מילה

וטבילה בפני ב"ד אף לעיכובא וכן כתב בדגול מרבבה ס' רס"ח ס"ד.

¹¹¹ א"ה והיינו דלא כדברי הברכ"ש בקידושין ס' י"א וס' ט"ו בביאור דברי הגר"ח דמפרש דלענין מעשה שבגופו מהני דעת הקטן.

ולפי"ד דהר"מ קאי בשיטת התוס' בסנהדרין א"ש דלא היו גירות ככל זכ' בעלמא, דהרי הב"ד עושין מעשה הגירות בגופו של הגר, ואילו היה הדין דב"ד זוכין בשביל הגר שפיר מצי למימר דהא דהגדילו יכולים למחות, היינו ככל זכ' בעלמא, דאין זוכין לאדם בע"כ, אבל השתא דאין הגדר במעשה גירות, דב"ד עושין המעשה בשביל הגר, אלא דהוי מעשה ב"ד בגופו של הגר, וכל מה דבעינן למימר דגירות הוי זכות, היינו משום דאין לב"ד להתמצע בדבר אם לאו דהוי זכות בשביל הקטן ע"ש, א"כ כיון דלדעת ב"ד הוי זכות לו להתגייר שפיר הוי מעשה ב"ד בגופו של קטן, ותו לא מצי הקטן לבטל מעשה ב"ד, וע"ש בתוס' בסנהדרין שכתבו לבאר הגדר דהגדילו יכולים למחות, דכיון דגירות דקטן חסר קבלת מצות ולא מהני גירות לגדול בלא קבלת מצות, ובזה שגדלו ולא מיחו שפיר חשיב קבלה ע"ש, ובברכ"ש בקידושין ס' ט"ו אות ב' כתב לבאר דברי התוס' האלו דבאמת כל גירות צריך קבלת מצות, אלא דמהני קבלת מצות דבשעת גדלות למפרע, אמנם מדברי התוס' בסנהדרין מבואר להדיא שלא כדבריו, דהרי לפי דברי הברכ"ש אם מת הגר בקטנותו בטל הגירות, כיון דמעולם לא היתה קבלת מצות, ולהדיא שם בתוס' דמהני הגירות דקטן מדאורייתא לענין גזל הגר אף כשמת בעודו בקטנות, ולכן אין צריך לחזור אחריו ע"ש, ומבואר דהוי גירות מעלייתא אף שלא היתה בה קבלת מצות כלל.

ולבן נראה לומר דהנה הרשב"א והריטב"א בשטמ"ק הביאו בשם התוס' דגירות קודם גדלות אינה גירות גמורה, וצריך להודיעו שיקבל עליו מצות לאחר שנתגדל, ונראה דהיינו התוס' בסנהדרין דלכן יכולין למחות כיון דאינו גירות גמורה דהוי גירות בלא קבלת מצות, אמנם גירות מיהא הוי וחל גירות על קטן אף בלא קבלת מצות, ברם אין זה גירות גמורה ומגירות שאינה גמורה שפיר מצי לחזור מן הגירות, וזהו ממש כדברי הר"מ דנהי דבכל גירות א"א לחזור, אמנם מגירות דקטן דהוי גירות שאינה גמורה כיון דחסר בגירות קבלת מצות שפיר מצי לחזור בהן, וכל שלא מיחו בשעת גדלות הוי קבלת מצות, וגמרי הגירות, ותו לא מצי לחזור כלל ככל גירות דעלמא.

ונראה לומר עוד בזה, דלשיטת התוס' בסוג' דהגירות דגר קטן נעשה ע"י האב או ע"י ב"ד מדין זכ' והם עושים בעבור הקטן ככל זכ' דעלמא, בזה שפיר חשיב הך גירות לגירות גמורה עם קבלת מצות, דכמו שעושין הב"ד מעשה הגירות מדין זכין לאדם כו', כמו"כ הרי הם מקבלים מצות בשביל הקטן, אבל לפי שיטת התוס' בסנהדרין דאין ב"ד עושין מעשה גירות בשביל הקטן, אלא נעשה הגירות בגופו של גר, הרי נהי דנעשה בו מילה וטבילה, אמנם קבלת מצות לא היה כלל מצד הגר, ולכן שפיר הוי גירות שאינה גמורה כיון דלית בה קבלת מצות עד שנתגדל. וכן נראה

עושים המעשה בגוף הגר קטן וחשיב מעשה גירות של ב"ד, ומ"מ אין זה מעשה בעבור הקטן ע"י דין שליחות, אלא מעשה בגופו של קטן. ברם, כ"ז הוא לפי שיטת התוס' בסנהדרין דב"ד עושים הגירות, אבל לדעת התוס' בכתובות דהגר בעצמו הוא שעושה הגירות, ולעולם צריך שיחשב דנעשה מעשה הגירות בעבור הקטן פשיטא דבעינן תורת זכ' על עצם הגירות דקטן וככל זכ' בעלמא, ולכן הוצרכו לתרץ דיש כח ביד חכמים וכו'. ולפי"ז ניחא טובא דלא הזכיר בר"מ הא דאם יש לו אב אביו מגיירו, דהרי לדעת הר"מ אין האב עושה הגירות כי אם ב"ד, והא דהוזכר בסוג' דשאני כשנתגיירו בניו ובנותיו עמו היינו למאי דקס"ד דסתם גירות לא הוי בכלל זכות דבהפקירא ניחא ל', בכל אופן כשאביו מגיירו הוי לב"ע זכות, אבל השתא דקי"ל דכל גירות הוי זכות אין שום נפק"מ אם יש לו אב או אין לו אב, דלעולם ב"ד עושים הגירות בגופו של הגר כנ"ל.

ג. ולפי"ז יש מקום לבאר מה שנחלקו רבואתא בהך דאם הגדילו יכולים למחות, דהנה בתוס' בסוג' וכן ברשב"א בשטמ"ק מבואר בהא דיכולין למחות דהא דאין לה קנס, היינו משום דאיכא ספק דילמא הוי עכו"ם דע"י המחאה בטלה הגירות למפרע, וכיון דליכא ראי' ברורה דהוי גירות, וא"א להוציא ממון מספק, ובפשטות הא דנתבטלה הגירות למפרע, היינו משום דהך דין דיכולים למחות היינו כמו שמצאנו בכל מקום דזכין לאדם שלא בפניו דיכול למחות, כיון דעצם הזכ' נעשה שלא מדעתו וכל שמגלה דעתו שאינו רוצה בהך זכ' נמצא דלאו זכות הוא לו, ולא חל הזכ' בע"כ, ומעיקרא הוא דבטל הך זכ', וכן לענין גירות דכל שבשעה שנעשה גדול אינו רוצה בהך גירות, נמצא דמעיקרא לא היה זכות בשבילו, ולא חל הגירות מעיקרא, וכן הוא להדיא ברשב"א בקידושין דף כ"ג דאין זכין לאדם בע"כ ונמצא דהוי עכו"ם גמור למפרע¹¹².

אמנם בר"מ בפ"י מלכים ה"ג כתב וז"ל בן נח שנתגייר ומל וטבל ואח"כ רצה לחזור מאחורי השם ולהיות גר תושב בלבד כמקודם אין שומעין לו, אלא יהי' ישראל לכל דבר, או יהרג, ואם היה קטן כשהטבילוהו ב"ד יכול למחות כשיגדיל ויהי' כגר תושב בלבד וכו' עכ"ל, וצ"ע דמשמע דהא דיכולין למחות בגר קטן לאו מדיני זכ' בעלמא, דא"כ מאי שייטא כלל להך דגר אינו יכול לחזור בו, הרי בעצם גם קטן אינו יכול לחזור מן הגירות, אלא דכל שמיחה נמצא דמעולם לא נעשה בו גירות, כיון דלאו זכות בשבילו ואין זכין לאדם בע"כ, ומשמע דגירות דקטן הוי תורת גירות דמצי לחזור בו כשיגדיל, ושאני מכל גירות דעלמא, והמחאה הוי מדיני הגירות דאותו הגירות שנעשה בו בהיותו קטן אין לו תוקף לאחר שנתגדל בלא הסכמתו, ואין זה שייך כלל לדין מחאה דאיכא בדין זכין לאדם שלא בפניו, דנמצא דלאו זכות הוא לו ולא חל הזכ' מעיקרא.

¹¹² ואף דאיתא ברא"ש בקידושין דף י"ח בענין עכו"ם יורש את אביו דבר תורה דכל מה שאין לה קנס אינו אלא מדרבנן עיין בבאור הגר"א חו"מ ס' רפ"ג ואפשר דאינו חולק ביסוד הדברים אלא דסבר

ואף דאיתא ברא"ש בקידושין דף י"ח בענין עכו"ם יורש את אביו דבר תורה דכל מה שאין לה קנס אינו אלא מדרבנן עיין בבאור הגר"א חו"מ ס' רפ"ג ואפשר דאינו חולק ביסוד הדברים אלא דסבר

מבואר שם ברש"י ד"ה אתה דאין מגיירין בן דעת אלא מרצונו עכ"ל, ומבואר דקטן דלאו בן דעת שפיר מצי לגיירו בע"כ, והיינו מדין זכי דרך מכח זה דהוי זכות מצי לגיירו בע"כ, ודלא כדברי החת"ס סופר שהבין דכוונת רש"י הוא דוקא למעשה מילה בלחוד, אבל עצם הגירות אינו יכול לעשות בע"כ של הבן. ובביאור הדברים נראה לומר דאב יכול לעשות גירות על בנו הקטן בע"כ אף בלא קבלת מצות, אמנם בבנו הגדול דלא שייך בו גירות כי אם עם קבלת מצות, תו לא שייך לגיירו בע"כ, והיינו שכתב רש"י דהן נעשין לו אב, דהוי דין מסוים באב שיכול לגייר הבן בע"כ, וה"ה ב"ד דהוי במקום האב לגיירו בע"כ, כדילפינן מקרא דהמול כל זכר¹¹⁴.

ולפ"ז יש לומר דשיטת רש"י היא דלא צריך בגירות לדין שליחות, דהא דק"ל בכל זכי דמהני מעשה ראובן עבור שמעון היינו דוקא מדין שליחות דבלא זה אין שייך שמעשה ראובן יועיל לשמעון ולכן ע"י שליחות מקבל הווכה הכח לזכות בשביל השני, אבל הכא דילפינן מקרא דיש כח לאב לגייר את בנו בע"כ, הרי יש לאב עצמו הכח לעשות הגירות ולא צריך לקבל הכח מן הבן, וממילא לא בעינן כלל לדין שליחות, ונהי דבעלמא זכי מטעם שליחות, הכא מהני זכי אף בלא הילכתא דשליחות. אמנם תורת זכי אחי יש כאן, דהרי שמעתי מהגר"ד זצ"ל דבכל זכי חשיב דאיכא דעת בעלים אף שלא מדעתו, דמשום דאמרין דזכות ודאי נוחא לי, ולהאי הילכתא דזכי צריך אף בגירות, אמנם הך דינא דזכי מטעם שליחות דמקבל הכח לפעול וזכות בעבור השני, בזה שאני גירות ולכן מהני מדאורייתא אף בקטן דלית לי שליחות, והכא הרי ב"ד כיון דנעשין לו אב יכולים אף הם לעשות מעשה גירות בע"כ של הקטן אף בלא דיני שליחות כנ"ל.

והנה רש"י בד"ה יכולים למחות כתב וז"ל ואם קידש אשה משמיחה אינה צריכה גט להיות כישראל עכ"ל, ובחידושי מהר"י קורקוס¹¹⁵ כתב דכוונת רש"י דוקא כשקידש לאחר מחאה, ולכאורה משמע דעל קידושין דקודם מחאה אחי צריכה גט, והיה אפשר לומר דקטן אינו יכול לקדש, ואם קידש משהגדיל הרי זה גופא הוי כנהג מנהג יהדות ושוב לא מצי למחות, ולכן נקט הר"י קורקוס דקידש לאחר שמיחה, אמנם הרי רש"י גופא סבר ביבמות דף ל"ד דאפשר לקטן לקדש אשה שיחולו הקידושין לאחר שיגדיל, וכזה ודאי מהני מחאתו בשעת גדלות להפקיע הגירות, והדרא קושיא לדוכתא. והיה אפשר לומר בדעת הר"י קורקוס דלא בטלה הגירות אלא משעת המחאה ולא למפרע¹¹⁶, ולכן דוקא בקידשה לאחר מחאה הוא דאינה צריכה גט, והיינו כדאמרן, דכיון דיש כח לאב לגייר בנו

מהא דפליגי אביי ורבא על דברי רב יוסף וסברי דאינם יכולים למחות, ובר"י נראה דפסק כוותיהו דלא מהני מחאה, ועיין ברמב"ן שרצה לפרש דנחלקו בהך דינא, דא"כ מה כח ב"ד יפה, אולם בפשטות הדברים נראה דאביי ורבא נחלקו אדרב יוסף אף לענין גר שנתגייר הוא ובניו ובנותיו עמו דבכל גר קטן לא מהני מחאה, ולכאורה זה תלי באותו מחלוקת הראשונים אם במקום אב הוי גירות של ב"ד או דאז אביו מגיירו. אמנם לפי"ד הרי הך דין מחאה דגר קטן לא שייך כלל לדין מחאה בכל דין דזכין לאדם כר', אלא דהוי דין מיוחד בגירות דקטן דמהני חזרה, וע"ז הוא דפליגי אביי ורבא, דאף בגרות ללא קבלת מצות ג"כ א"א לחזור בו.

והנה בר"מ שם הוסיף בהא דאין להן קנס וז"ל לפיכך אם בא ישראל על קטנה שהטבילה ב"ד, כסף כתובתה או קנס אונס או מפתה יהי הכל תחת יד ב"ד עד שתגדיל ולא תמחה בגירות שמא תטול ותגדיל ותמחה ונמצאת זו אוכלת בגיותה מעות שאין לה זכות בהן אלא בדיני ישראל עכ"ל, ולכאורה שפת יתר הוא, דדבר פשוט הוא דכיון דאפשר דמעולם לא היתה ישראלית, אזי אין לה קנס ואין לה כתובה, ואמאי כתב הר"מ הך טעמא שאין להם זכות אלא בדיני ישראל, אבל לפי"ד בדעת הר"מ הרי אף אם תמחה, מ"מ בשעת האונס היתה ישראלית דלא בטלה הגירות למפרע והוי ממון שלה, אמנם כיון דאין חיוב קנס אלא מדיני ישראל, והשתא פקע הגירות כיון דיכולה לחזור בהן הוי דברים ככתבן דאוכלת ממון בגיותה שאין לה זכות כי אם בדיני ישראל, היינו שזכתה בממון כיון שהיתה אז ישראלית, והשתא היא אוכלת אותן בגיותה¹¹³.

ד. ובשיטת רש"י דכתב דהן נעשין לו אב משמע כדברי התוס' בכתובות דהא דמטבילין ע"ד ב"ד מדין זכין לאדם שלא בפניו וככל דין זכי בעלמא, והרי שיטת רש"י היא דאין זכי לקטן כי אם מדרבנן, ולכאורה נמצא דכל הגירות דגר קטן לא הוי אלא מדרבנן, וכן יש שרצו לדייק ממש"כ רש"י דנפקותא בהא דחל הגירות הוא לענין מגעו ביין דאינו אלא מדרבנן אולם מאידך ברש"י שם בד"ה שוב מבואר דלכי גדלה ולא מיחתה כל ענשי ב"ד עלה ומשמע מזה דהוי גירות מן התורה, וצ"ב. והנה ברש"י ביבמות [מח,א] ד"ה עבד כתב וז"ל לשון אחר ועיקר עבד איש ה"ק עבד שהוא איש, אע"ג שהוא גדול וכן דעת ומלתה אותו בע"כ ואי אתה מל בן שהוא איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו הגדול בעל כרחו דגבי בניס כתיב המול לו כל זכר ולא כתיב בהו איש כו' עכ"ל, ומקורו הוא מדברי הירושלמי פ' הערל דבן קטן אתה מוהלו בע"כ, ועיין בגר"א שם דמפרש דהיינו מדין זכי וכן הוא ברמב"ן ביבמות מ"ח, ונראה דזהו שיטת רש"י דיש דין לאב לגייר בנו בע"כ, ועוד

¹¹³ א"ה, והנה מדברי הר"מ מבואר דמהשתא מוציאין מיד בעלה או מיד המאנס ומונחים ביד ב"ד ואילו הוי דין דהוי ספק דילמא אין לה כתובה או קנס מעיקר הדין פשיטא דאין להוציא מידו עד שנתגדלה דהמע"ה ונראה כדברי רבינו זצ"ל דדואי השתא הוי ישראלית ושפיר מצי להוציא מיד בעלה או מיד המאנס אלא דמונחים תחת יד ב"ד כנ"ל ואפשר דאין זה אלא תקנה דרבנן בעלמא וצ"ע.

¹¹⁴ אולם בתוס' שם ד"ה אלא פליג בזה דלא שייך למידרש מהך

קרא דהמול כל זכר לענין גירות ע"ש.
¹¹⁵ מה שהביא הכא הוא מפירוש שיטה ישנה דאיכא בספרינו בשער 'אהל הראשונים', ע"ש. [והובא בש"ס פרדס דבר זה בשם מהר"י קורקוס, ונ' דטעות הוא כמבואר בהקדמה לפירוש השיטה ישנה יעו"ש].

¹¹⁶ א.ה. לא ירדתי לסוף דעת רבינו זצ"ל דרצה לומר דבכה"ג שקידשה בעודו קטן באמת צריכה גט ולכאורה בכה"ג שקידש ע"מ

נהי דאיכא עוד פרשת זכי, היינו דיש עוד אופן דמהני מעשה של אחרים בשביל חבירו, והיינו פרשת זכי, אבל הרי בעכו"ם וקטן אין להם דין דמהני עשי' אחרים עבורם אפילו ע"י שליחות דעדיפא מזכי' דמהני אף לחוב, ולכן אף ע"י פרשת זכי ג"כ לא מהני דבעינן דוקא מעשה של עצמן ולא מהני ע"י אחרים בין מדין שליחות ובין מדין זכי'. ברם, כ"ז בשאר דיני זכי' אבל בגירות דאין כאן שום זכי' בעבורם אלא שעושים מעשה גירות על הקטן והגירות נעשה בגופו ואין כאן עשי' בעבורו, יש לומר דאיתא בקטן, דרק במקום דבעינן שיועיל מעשה הזוכה בעד חבירו הוא דאמרינן דכל דליתא בשליחות ליתא נמי בזכי', ומיהו היינו לשיטת הרמב"ן דזכי' לאו מטעם שליחות, אבל לדעת התוס' והרא"ש דכל דין זכי' הוי מטעם שליחות, בזה כיון דליכא שליחות בקטן אף זכי' ליכא בקטן כי אם מדרכנן כנ"ל.

הקטן בע"כ תו לא פקע הגירות למפרע אלא מכאן ולהבא, וכעין מש"כ בשיטת הר"מ, אמנם מטעמא אחרתא כנ"ל. ה. והנה ברמב"ן וברשב"א בב"מ דף ע"ב מבואר דאף דזכי' לאו מטעם שליחות, מ"מ אין זכי' לקטן כי אם מדרכנן, דכל שאין לו דין שליחות אף זכי' אין לו וכיון דאין שליחות לקטן כך אין זכי' לקטן, ומ"מ גירות מהני לקטן אף מדאורייתא והיינו דלא כדברי התוס' והרא"ש בסוג', ונראה לומר דהא דאין זכי' למי שאין שליחות אף דזכי' לאו מטעם שליחות, היינו משום דבהא דנתמעטו מפרשת שליחות נתחדש, דאין להם הך דינא דמעשה אחרים מועיל בשבילם דלא מתייחס מעשה של אחרים כאילו הם עשאוהו, ואפילו בשליחות, דהרי בכל הילכתא דשלוחו של אדם כמותו אמרינן דמעשה השליח מועיל בעבור המשלח, אבל עכו"ם וקטן לית להם הך דינא דמהני מעשה אחרים בעבורם, וא"כ

בסוגיא דאנוסים היינו

[דף יח:]

משום הפה שאסר כו', וע"ז לא כתב רש"י במאי פליג הלישנא בתרא, ולמה אין נאמנין מטעם הפה שאסר, וצ"ב. ונראה לומר דאף במקום שיש לעדים מיגו מ"מ כל עוד שהם באים לב"ד בתורת עדים צריך להאמינם מדין עדות ואי אפשר להאמינם מחמת המיגו לחוד, וכן נראה מדברי התוס' ד"ה אין נאמנים שהקשו דאף כשכת"י יממ"א נהימני' במיגו דאי בעי אמרי פרוע הוא ותוצו וז"ל ועוד דחוזרים ומגידים הם כו' עכ"ל, והקשה הגרע"א הרי קושייתם היתה להאמינם מדין מיגו ומה שייך לומר דאין נאמנין במיגו משום דאין חוזרים ומגידים, דהרי הך דינא דאין חוזר ומגיד הוי הילכתא בדין עדות, וכתב ע"ז הגרש"א דמוכח מכאן דא"א להאמינם כי אם בתורת עדות¹¹⁷, והיינו טעמא דללישנא בתרא אין נאמנים דנהי דאף לרשע איכא מיגו כמו דאיכא מיגו לקרובים, אף שאינו כשר לעדות, מ"מ בעדים כל דלא הוי עדים כשרים לא מהני במיגו בלחוד, וביאור הדברים צ"ל על דרך שכתב השעש"מ¹¹⁸, דנהי דעצם סברא דמיגו שייך בכל אדם, אמנם הכח הנאמנות שבמיגו אינו אלא או בבעל דבר דנאמן מחמת כח הטענה, או בעדים דע"י המיגו חשיבי לעדות מעלייתא, ברם, כ"ז היכא דשייך בהם תורת עדות ולכן בדבר רשע דלא חשיב לעד כלל משום דאממ"ר אין להאמינו מכת המיגו בלחוד.

ב. והנה בתוס' ד"ה ואין הקשו וז"ל וא"ת והא קסבר רבא דפליגין דיבורא בפ"ק דסנהדרין וכו', וא"כ הכא נהימנו דאנוסים היו אבל לא מחמת ממון אלא מחמת נפשות כו', וי"ל כיון דקיום שטרות דרבנן לא פליגין דיבורא כו' עכ"ל, ובשטמ"ק הובא הך קושיא בשם הר"י מיגש באופן אחר

א. גמ' אמר רמב"ח לא שנו אלא אמרו אנוסים היינו מחמת ממון, אבל אנוסים היינו מחמת נפשות הרי אלו נאמנין, אמר ל' רבא כל כמיני' כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, וכי תימא הני מילי ע"פ אבל בשטר לא, והא אמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, אלא כי אתמר ארישא אתמר, הרי אלו נאמנין, אמר רמב"ח לא שנו אלא שאמרו אנוסין היינו מחמת נפשות, אבל אמרו אנוסים היינו מחמת ממון אין נאמנין, מאי טעמא אין אדם משים עצמו רשע ע"כ. ולכאורה הני תרי לישנא פליגי בתרתי, חדא, אם בשטר איכא הך דינא דאינו חוזר ומגיד ותו אי אמרינן הך כללא דאין אדם משים עצמו רשע אף במקום דאיכא פה שאסר והנה בדו"ח רע"א האריך הגר"ש איגר לאוקמי דבאמת הני תרי דיני תלוי בחד פלוגתא ע"ש, ולפי מה יתבאר נראה דשפיר יש לומר דהוי חדא פלוגתא, וכדלהלן.

ובהקדם נראה לכאור במאי נחלקו הני תרי לישני, בהך דינא דאין אדם משים עצמו רשע, דהנה בתוס' מבואר דנחלקו אי אמרינן אממ"ר אף במקום מיגו, אמנם ברש"י לא ברור הדבר למה אינו נאמן במקום הפה שאסר, דהרי בלישנא קמא כתב וז"ל דלאו כל כמינייהו לשוויי נפשייהו רשעים בעדות פיהם לבטל השטר דאדם קרוב אצל עצמו ואינו נאמן על עצמו לא לזכות ולא לחובה וכו', ורישא טעמא משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר עכ"ל, ובלישנא בתרא כתב ג"כ הך טעמא בד"ה אין וז"ל אינו נאמן לפסול עצמו מחזקתו דקרוב הוא אצל עצמו וקרוב פסול לעדות עכ"ל, והרי לכאורה בזה לא פליג כלל הל"ק דודאי אדם קרוב אצל עצמו וכו', והא דסבר הל"ק דנאמנין ברישא, היינו

שיחול הקידושין לאחר שיגדיל כיון דמיד בשעת גדלות עשה מחאה על הגירות נמצא דבשעת חלות הקידושין הוי גוי ואיך יחולו קידושין לגוי ותו פשיטא דאינה צריכה גט.

¹¹⁷ והנה יסוד קושיית הגרע"א הוא מהא דחזינן ברישא דנאמנין להיות חוזרים ומגידים במקום מגו דהפה שאסר וא"כ ה"ה בסיפא נהימני' במגו דאי בעי אמרי פרוע הוא ועיין מש"כ שם הגרש"א.